SCENARIUSZ LEKCJI JPJO

Temat: *O rejestrach, eufemizmach i językowym tabu*

METRYCZKA ZAJĘĆ

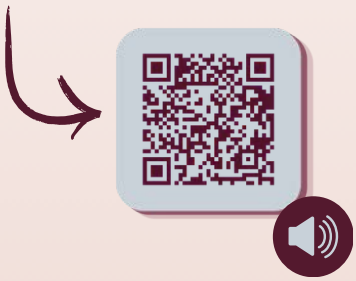
POZIOM B2/C1

CZAS TRWANIA 90 min

FORMA słuchanie + praca z tekstem + moduł gramatyczny + analiza słownictwa + projekt grupowy

MATERIAŁY

- podcast z mgr Izabelą Jach
  POLKAst odc. 7. *Polski bez cenzury*; krótkie fragmenty:
  - ok. 8–12 min – lektor jako „saper", różne rejestry języka
  - ok. 14–20 min – tabu mówienia o cielesności i bliskości
- karta pracy
- tablica/flipchart
- markery

CELE OGÓLNE

- przypomnienie osobom uczącym się różnych rejestrów polszczyzny na przykładzie codziennych sytuacji uczelnianych i pozauczelnianych (np. dziekanat vs. pub)
- zapoznanie grupy z eufemizmami w kontekście tabu bliskości i cielesności oraz wulgaryzmów
- utrwalenie form grzecznościowych
- rozwijanie sprawności rozumienia ze słuchu na autentycznym materiale (rozmowie w podcaście)

Scenariusze lekcji JPJO powstały w ramach projektu „Polski między językami" realizowanego na UwB ze środków NAWA.

SCENARIUSZ LEKCJI JPJO

Temat: *O rejestrach, eufemizmach i językowym tabu*

METRYCZKA ZAJĘĆ

CELE SZCZEGÓŁOWE. OSOBA UCZĄCA SIĘ POTRAFI

- wyjaśnić metaforę „lektora jako sapera” w kontekście nauki języka polskiego
- dobrać odpowiedni rejestr do sytuacji (np. dziekanat vs. pub) oraz do rozmówcy
- sformułować uprzejmą prośbę, używając form grzecznościowych (*Czy mógłby pan...; Chciałbym prosić o...*)
- zidentyfikować i poprawnie zastosować eufemizmy w sytuacji o zabarwieniu emocjonalnym
- rozróżnić luki rejestrowe w słownictwie dotyczącym cielesności

Scenariusze lekcji JPJO powstały w ramach projektu „Polski między językami” realizowanego na UwB ze środków NAWA.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

1 FAZA WPROWADZAJĄCA | OK. 15 MIN

- **Rozgrzewka językowa (burza mózgów)**: lektor/ka zapisuje na tablicy wyrazy *dziekanat* vs. *pub/bar*; pyta grupę, jakich słów użyłaby do powitania, podziękowania i pożegnania w obu miejscach; pomysły zapisuje na tablicy w dwóch kolumnach – kontrast będzie punktem odniesienia w trakcie całych zajęć
- **Wprowadzenie określenia „lektor jako saper”**: krótka rozmowa na forum: Dlaczego nauczyciel języka musi czasem ostrzegać przed „minami językowymi”?
- **Słownictwo kluczowe**:

ĆWICZENIE 1
Dopasowanie kluczowych pojęć odcinka (*eufemizm, rejestr, tabu, saper*) do definicji (karta pracy); wspólne sprawdzenie i głośne przeczytanie słów przed słuchaniem.

1: B, 2: C, 3: A, 4: D

- **Wprowadzenie do tematu**: przedstawienie gościni odcinka – mgr Izabeli Jach, stypendystki NAWA, oraz głównej tezy rozmowy
  (Nauka języka to poruszanie się po „polu minowym” różnych kontekstów sytuacyjnych)

2 FAZA REALIZACYJNA (SŁUCHANIE I PRACA Z TEKSTEM) | OK. 55 MIN

Wskazówka. Jeśli tempo wypowiedzi w nagraniu jest za szybkie dla grupy, warto odtworzyć fragment dwukrotnie lub z prędkością 0.85x–0.9x.

Scenariusze lekcji JPJO powstały w ramach projektu „Polski między językami” realizowanego na UwB ze środków NAWA.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

KROK A: PIERWSZE SŁUCHANIE (GLOBALNE) | OK. 10 MIN

ĆWICZENIE 2.

Lektor/ka najpierw czyta z grupą pytania z ĆW. 2., potem odtwarza fragment podcastu o „pracy sapera" i różnych rejestrach języka. Osoby uczące się wykonują ĆW. 2. Krótka weryfikacja odpowiedzi na forum i zapis głównej tezy na tablicy.

przykładowe odpowiedzi: 1: Bo słowa użyte w niewłaściwym kontekście działają jak „miny" – mogą urazić rozmówcę lub postawić studenta w niezręcznej sytuacji; lektor „rozbraja" je, ostrzegając przed nimi i zwraca uwagę na to, że w codziennej komunikacji bardzo ważny jest rejestr języka, czyli kontekst, w jakim używamy danego słownictwa; 2: Poprzez ćwiczenia komunikacyjne, pokazujące różne rejestry języka oraz poprzez wprowadzanie eufemizmów ukazujących alternatywne wyrażenie swoich myśli.

KROK B: DRUGIE SŁUCHANIE (SZCZEGÓŁOWE) | OK. 15 MIN

ĆWICZENIE 3.

Lektor/ka najpierw czyta z grupą zdania z ĆW. 3. (prawda/fałsz) i wyjaśnia trudne słowa, potem odtwarza fragment o tabu cielesności. Pytania pomocnicze: *Skąd pochodzi słowo „małżonkować" i dlaczego spodobało się rozmówcom? Do którego języka gościni porównuje użycie słynnego polskiego „słowa na k" w funkcji przecinka?* Sprawdzenie w parach, a następnie na forum.

1: P, 2: F, 3: F, 4: F, 5: P, 6: P

Scenariusze lekcji JPJO powstały w ramach projektu „Polski między językami" realizowanego na UwB ze środków NAWA.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

KROK C: PRACA NAD SŁOWNICTWEM, GRAMATYKĄ I REJESTRAMI | OK. 30 MIN

ĆWICZENIE 4.

Osoby uczące się poznają popularne eufemizmy „słowa na k" (*kurczę, kurde blaszka, kuźwa...*) i wstawiają je w zdania wyrażające zdenerwowanie lub zdziwienie. Ćwiczenie oswaja z emocjonalną warstwą polszczyzny w bezpiecznej, humorystycznej formule – warto przeczytać zdania na głos z odpowiednią intonacją. Sprawdzenie na forum; lektor/ka może dopytać grupę, jakie „bezpieczne przekleństwa" istnieją w ich językach.

przykład 1: kurczę pieczone/kuźwa; 2: o kurczaki; 3: kurde blaszka (możliwe inne poprawne kombinacje, również te spoza nagrania jeśli są znane osobom uczącym się np. o matko! o rany!)

ĆWICZENIE 5.

Lektor/ka omawia z grupą trzy poziomy formalności przy tworzeniu prośby (*Czy mógłby pan...*; *Chciałbym prosić o...*; *Możesz...?*). Następnie osoby uczące się przekształcają prośby w rejestrze potocznym na wersje oficjalne. To ćwiczenie utrwala tryb przypuszczający w funkcji grzecznościowej i przygotowuje do komunikacji w sytuacjach oficjalnych i urzędowych (dziekanat, korespondencja formalna). Sprawdzenie na forum z głośnym przeczytaniem – ponownie warto zwrócić uwagę uczących się na odpowiednią intonację.

przykładowe odpowiedzi: 1: Czy mógłby pan / mogłaby pani podać mi ten dokument? 2: Czy mógłby pan / mogłaby pani to sprawdzić? 3: Czy mógłby pan / mogłaby pani chwilę poczekać? / Proszę o chwilę cierpliwości...

Scenariusze lekcji JPJO powstały w ramach projektu „Polski między językami" realizowanego na UwB ze środków NAWA.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

ĆWICZENIE 7.

Osoby uczące się porządkują określenia dotyczące bliskości w dwóch skrajnych rejestrach (wysoki/biologiczny i niski/rynsztokowy) – środkowa kolumna tabeli celowo pozostaje pusta, bo ilustruje omawianą w podcaście lukę: w polszczyźnie brak neutralnego określenia dla cielesności i aktu miłosnego. Część określeń (np. *kochać się, pójść do łóżka*) jest trudna do jednoznacznego przypisania i właśnie ta dyskusyjność jest wartością ćwiczenia. W drugiej części osoby uczące się wymyślają własne słowo pasujące do „rejestru środka" (w podcaście pada propozycja *małżonkować*) – to moment na kreatywność i świetny materiał do rozmowy do dyskusji w parach. Sprawdzenie na forum połączone z dyskusją.

Uwaga. W tym ćwiczeniu słownictwo wulgarne pojawia się wyłącznie w celach opisowych – warto o tym powiedzieć na forum.

1: rejestr wysoki – stosunek płciowy, akt seksualny; 2: rejestr niski – rżnąć, pieprzyć; 3: dyskusyjne (pomiędzy rejestrami) – kochać się, przespać się z kimś, pójść do łóżka; warto zachęcić osoby uczące się do podania innych przykładów, które są im znane

Komentarz. Izabela Jach podkreśla w rozmowie, że rejestr językowy to nie kwestia „dobrych" i „złych" słów, lecz dopasowania do sytuacji i rozmówcy – również tam, gdzie polszczyzna nie oferuje wygodnego „środka" (jak w nazewnictwie cielesności). Warto to podkreślić przy sprawdzaniu ĆW. 7.

Scenariusze lekcji JPJO powstały w ramach projektu „Polski między językami" realizowanego na UwB ze środków NAWA.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

1 FAZA PODSUMOWUJĄCA (PRODUKCJA JĘZYKOWA) | OK. 18 MIN

ĆWICZENIE 8. PROJEKT

Lektor/ka dzieli grupę na 3-osobowe zespoły. Każdy zespół przygotowuje krótki (ok. 1 min) „poradnik przetrwania" dla nowego studenta zagranicznego, ostrzegający przed „minami językowymi" w wylosowanym lub przydzielonym kontekście.

- **Zespół 1 (dziekanat/urząd):** Jak grzecznie prosić i załatwiać sprawy formalne?
- **Zespół 2 (bar/znajomi):** Jak być „spoko", nie urażając nikogo?
- **Zespół 3 (tematy tabu):** Jak taktownie rozmawiać na delikatne tematy (cielesność, bliskość, emocje, zdrowie)?

Poradnik musi zawierać elementy z checklisty na karcie pracy (ĆW. 6.– 7.): co najmniej 2 eufemizmy, 1 zdanie w wersji potocznej i oficjalnej (ten sam komunikat) oraz 1 formę grzecznościową.

ĆWICZENIE 9. (ĆWICZENIE REFLEKSYJNE)

Osoby uczące się samodzielnie kończą zdania na karcie pracy. Chętne osoby dzielą się jedną odpowiedzią na forum – porównanie „min" z różnych języków może okazać się cennym elementem podsumowania i powrotem do metafory sapera z początku zajęć.

odpowiedzi indywidualne – każda przemyślana odpowiedź jest poprawna

Scenariusze lekcji JPJO powstały w ramach projektu „Polski między językami" realizowanego na UwB ze środków NAWA.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

PRACA DOMOWA

- **Wariant A. „Łowca mocnych słów”.** Przez najbliższy tydzień zwracaj uwagę na sytuacje, w których Polacy przeklinają lub używają wulgaryzmów. Zanotuj, w jakich sytuacjach to robią i jakie emocje w ten sposób wyrażają. Przygotuj krótkie sprawozdanie (5–6 zdań).
- **Wariant B. „Powiedz to inaczej”.** Wybierz 3 słowa lub wyrażenia, których nie wypada używać w każdej sytuacji. Znajdź ich łagodniejsze odpowiedniki i napisz, kiedy można użyć każdej z tych form. Podaj krótkie przykłady.

Wskazówki dodatkowe

- Przy temacie tabu (cielesności) warto podkreślić różnice kulturowe między Polską a bardziej „liberalną” Francją – gościni wspomina o tym wyraźnie w podcaście.
- Jeśli tempo wypowiedzi w nagraniu jest za szybkie dla grupy, warto odtworzyć trudniejsze fragmenty z prędkością 0.85x–0.9x.
- Moduł grzecznościowy (ĆW. 5.) można też wykorzystać samodzielnie – jako rozgrzewkę na zajęciach poświęconych korespondencji formalnej.
- Przed zajęciami warto zweryfikować dokładne minutaże fragmentów z finalną wersją nagrania.

Scenariusze lekcji JPJO powstały w ramach projektu „Polski między językami” realizowanego na UwB ze środków NAWA.

KARTA PRACY
POLKAst, odc. 7. *Polski bez cenzury*

ĆWICZENIE 1.
Dopasuj słowo do definicji.

	SŁOWO		DEFINICJA/PROSTY SYNONIM
1	Eufemizm	A	Temat lub słowo, którego unika się w rozmowie ze względu na normy obyczajowe.
2	Rejestr językowy	B	Łagodniejsze, „bezpieczne” słowo zastępujące wulgaryzm lub drażliwe określenie.
3	Tabu	C	Sposób mówienia dostosowany do sytuacji i rozmówcy (np. oficjalny lub potoczny).
4	Saper	D	Tutaj jako metafora: osoba, która ostrożnie „rozbraja” niebezpieczne miejsca, by nikomu nic się nie stało.

ODPOWIEDZI: 1: ____ | 2: ____ | 3: ____ | 4: ____

Scenariusze lekcji JPJO powstały w ramach projektu „Polski między językami” realizowanego na UwB ze środków NAWA.

KARTA PRACY
POLKAst, odc. 7. *Polski bez cenzury*

ĆWICZENIE 2.

Posłuchaj fragmentu podcastu i odpowiedz krótko na pytania.

1. Dlaczego gościni porównuje pracę lektora JPJO do sapera, który pomaga studentom omijać miny językowe?

   .....

   .....

2. W jaki sposób, w opinii gościni podcastu, można poruszać temat potocyzmów i wulgaryzmów na zajęciach JPJO?

   .....

   .....

Scenariusze lekcji JPJO powstały w ramach projektu „Polski między językami" realizowanego na UwB ze środków NAWA.

KARTA PRACY
POLKAst, odc. 7. *Polski bez cenzury*

ĆWICZENIE 3.
Posłuchaj fragmentu (ok. 26–33 min) i zaznacz, czy poniższe zdania są zgodne z treścią podcastu.

	PRAWDA	FAŁSZ
Według gościni podcastu w języku polskim cielesność pozostaje tematem tabu – raczej się o nim nie rozmawia.		
W języku polskim o cielesności mówi się tylko w języku potocznym i wulgarnym.		
Zdaniem gościni, we francuskim, podobnie jak w polskim, brakuje neutralnego rejestru „środka” do mówienia o cielesności.		
Słowo „kochać się” jest w opinii lektorki uznawane za w pełni neutralne, techniczne określenie seksu.		
Przed wojną słowo „małżonkować” było używane w języku polskim w odniesieniu do cielesności.		
Rozmówcy żartują ze słowa „konsumować”, ponieważ używa się go również w kontekście mówienia o jedzeniu.		

Scenariusze lekcji JPJO powstały w ramach projektu „Polski między językami” realizowanego na UwB ze środków NAWA.

KARTA PRACY
POLKAst, odc. 7. *Polski bez cenzury*

ĆWICZENIE 4.

Polszczyzna oferuje bogaty repertuar zamienników wulgaryzmów, które często bawią obcokrajowców. Wyobraź sobie, że jesteś bardzo zdenerwowany/zdenerwowana lub zdziwiony/zdziwiona, ale chcesz zachować kulturę osobistą. Uzupełnij zdania eufemizmami z ramki. Potem przeczytaj je z odpowiednią intonacją.

kurczę, kurde blaszka, kurczaki, kuźwa, kurczę pieczone

1. .....! Uciekł mi autobus!
2. .....! Zapomniałem/Zapomniałam portfela!
3. .....! Ale dzisiaj zimno!

ĆWICZENIE 5.

Aby grzecznie o coś poprosić, warto znać trzy poziomy formalności.

1. Czy mógłby pan/mogłaby pani + bezokolicznik (uprzejma prośba)
   --> Czy mogłaby pani podać mi ten dokument?
2. Chciałbym/Chciałabym prosić o + rzeczownik/bezokolicznik (oficjalna prośba)
   --> Chciałbym prosić o przedłużenie terminu.
3. Możesz + bezokolicznik (forma potoczna, wśród znajomych)
   --> Możesz mi pomóc?

Przekształć poniższe potoczne prośby na wersję oficjalną.

1. Daj mi ten papier. --> .....
2. Możesz to sprawdzić? --> .....
3. Zaczekaj chwilę. --> .....

Scenariusze lekcji JPJO powstały w ramach projektu „Polski między językami” realizowanego na UwB ze środków NAWA.

KARTA PRACY
POLKAst, odc. 7. *Polski bez cenzury*

ĆWICZENIE 6.

Ten sam komunikat inaczej brzmi w barze, a inaczej w dziekanacie. Przekształć poniższe zdanie na obie wersje. Potem odegrajcie scenki w parach.

Mam problem z dokumentami i potrzebuję pomocy.

1. Wersja do baru (użyj slangu: spoko, masakra, sorki):

   .....

   .....

2. Wersja do dziekanatu (użyj form wzorcowych i grzecznościowych):

   .....

   .....

ĆWICZENIE 7.

Według Izabeli Jach w polszczyźnie dotyczącej cielesności brakuje rejestru neutralnego – mamy albo rejestr wysoki (język podręcznikowy, biologiczny), albo rejestr niski (język potoczny, wulgarny). Dopasuj określenia do odpowiedniej kolumny w tabeli.

stosunek płciowy, rżnąć, kochać się, akt seksualny, pieprzyć, przespać się z kimś, pójść do łóżka

REJESTR WYSOKI	REJESTR NEUTRALNY	REJESTR NISKI
....	???	....

Scenariusze lekcji JPJO powstały w ramach projektu „Polski między językami” realizowanego na UwB ze środków NAWA.

KARTA PRACY
POLKAst, odc. 7. *Polski bez cenzury*

A teraz Wasza kolej: skoro w polszczyźnie brakuje neutralnego słowa i „rejestru środka", wymyślcie własne! W podcaście pada propozycja: *małżonkować*. Jakie są Wasze pomysły?

ĆWICZENIE 8. PROJEKT

Pracujecie w 3-osobowych grupach. Przygotujcie krótki (ok. 1 min) „poradnik przetrwania" dla nowego studenta zagranicznego – ostrzeżcie go przed „minami językowymi" w Waszym kontekście (dziekanat/urząd, bar/znajomi albo tematy tabu).

Wasz poradnik musi zawierać:

- co najmniej 2 eufemizmy
- jedno zdanie w wersji potocznej i oficjalnej (ten sam komunikat!)
- jedną formę grzecznościową (*Czy mógłby pan...*)

Podczas prezentacji innych grup słuchaj uważnie i zaznaczaj na liście, czy inni użyli wszystkich wymaganych elementów.

ĆWICZENIE 9. CHWILA REFLEKSJI

Odpowiedz na pytania i dokończ zdania.

1. W tym odcinku podcastu najbardziej zaskoczyło mnie.....
   .....
2. Językowa „mina", na którą będę teraz uważać, to .....
   .....
3. W moim języku podobne „miny językowe" to .....
   .....

Scenariusze lekcji JPJO powstały w ramach projektu „Polski między językami" realizowanego na UwB ze środków NAWA.

KARTA PRACY
POLKAst, odc. 7. *Polski bez cenzury*

PRACA DOMOWA (DO WYBORU)

- **Wariant A. „Łowca mocnych słów”.** Przez najbliższy tydzień zwracaj uwagę na sytuacje, w których Polacy przeklinają lub używają wulgaryzmów. Zanotuj, w jakich sytuacjach to robią i jakie emocje w ten sposób wyrażają. Przygotuj krótkie sprawozdanie (5–6 zdań).
- **Wariant B. „Powiedz to inaczej”.** Wybierz 3 słowa lub wyrażenia, których nie wypada używać w każdej sytuacji. Znajdź ich łagodniejsze odpowiedniki i napisz, kiedy można użyć każdej z tych form. Podaj krótkie przykłady.

Scenariusze lekcji JPJO powstały w ramach projektu „Polski między językami” realizowanego na UwB ze środków NAWA.